

ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ АГРАРІЇВ

FINANCIAL INSTRUMENT FOR SUPPORTING AGRARIANS

У статті аналізуються проблеми обігу аграрних розписок, що можуть стати для вітчизняного агробізнесу саме тим фінансовим інструментом, який сприятиме розвитку виробництва та збуту сільськогосподарської продукції, відкриє нові можливості для швидкого та ефективного залучення кредитних ресурсів в агропромислове виробництво. Визначено сутність та види аграрних розписок, виділено особливості, переваги та проблеми, з якими стикаються боржники та кредитори. Зроблено висновки, що за умови вирішення наявних проблем під час використання аграрних розписок вони можуть стати для вітчизняного агробізнесу дієвим фінансовим інструментом розвитку агропромислового виробництва завдяки швидкому залученню кредитних ресурсів на прийнятних для аграріїв умовах.

Ключові слова: фінансовий інструмент, аграрна розписка, товарна аграрна розписка, фінансова аграрна розписка, фінансування.

В статье анализируются проблемы обращения аграрных расписок, которые могут стать для отечественного агробизнеса именно тем финансовым инструментом, который будет способствовать развитию производства и сбыта сельскохозяйственной продукции, открывает новые возможности для быстрого и эффективного привлечения кредитных ресурсов в агропромышленное производство. Определены сущность и виды аграрных расписок, выделены особен-

ности, преимущества и проблемы, с которыми сталкиваются должники и кредиторы. Сделаны выводы, что решение существующих проблем при использовании аграрных расписок будет способствовать тому, что они могут стать для отечественного агробизнеса действенным финансовым инструментом развития агропромышленного производства благодаря быстрому привлечению кредитных ресурсов на приемлемых для аграриев условиях.

Ключевые слова: финансовый инструмент, аграрная расписка, товарная аграрная расписка, финансовая аграрная расписка, финансирование.

The article analyses problems of the circulation of agrarian receipts that can become a domestic agribusiness precisely as a financial instrument that will promote the development of production and marketing of agricultural products will open up new opportunities for the rapid and effective attraction of credit resources to agro-industrial production. The essence and types of agrarian receipts are determined; features, advantages, and problems faced by debtors and lenders are highlighted. It is concluded that if the existing problems are being solved by using agrarian receipts, they can become domestic agricultural business as an effective financial tool for the development of agro-industrial production due to the rapid attraction of credit resources on conditions acceptable to farmers.

Key words: financial instrument, agrarian questionnaire, agricultural agrarian questionnaire, financial agrarian questionnaire, financing.

УДК 657.422.1

Вдовенко І.С.

аспірант

Інститут аграрної економіки

Постановка проблеми. Аграрний сектор України за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції й за експортом займає лідируючі позиції порівняно з іншими галузями економіки. Втім, незважаючи на високі показники діяльності, диверсифікацію джерел прибутків і торговельних ринків, а також кількарічну тенденцію до зростання світових цін на аграрну продукцію, сільськогосподарські товаровиробники з огляду на сезонність виробничого процесу і, як наслідок, неритмічність та розбалансованість грошових потоків у часі відчувають хронічний дефіцит власних оборотних коштів, що впливає на своєчасність розрахунків за борговими зобов'язаннями, рівень фінансової стійкості та платоспроможності. Враховуючи високу вартість кредитування класичними інструментами, непрозорий ринок фінансових послуг та надмірну бюрократизацію фінансово-кредитних відносин, одним із можливих варіантів подолання кризи неплатежів у сфері сільськогосподарського виробництва є введення в обіг аграрних розписок [1, с. 70].

Аграрні розписки можуть стати для вітчизняного агробізнесу саме тим фінансовим інструментом, який сприятиме розвитку виробництва

та збуту сільськогосподарської продукції, відкриє нові можливості для швидкого та ефективного залучення коштів в агропромислове виробництво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансового забезпечення агропромислового виробництва розглядають у своїх працях В.Є. Андрієвський, М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, І.Г. Кириленко, П.Т. Саблук та ін.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити сутність та необхідність аграрних розписок як особливого виду фінансових інструментів для потреб підприємств аграрного сектору України в забезпеченні фінансування їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрна розписка є порівняно новим фінансовим інструментом залучення кредитних ресурсів, необхідним передусім для потреб малих і середніх підприємств, яка на відміну від кредитних договорів, векселів, облігацій надає більше гарантій та повноважень кредиторам і дає змогу аграріям планувати свою діяльність в обсягах вирощеної сільськогосподарської продукції, яка виступає єдиною заставою за отримані в позику грошові кошти.

Введення такого механізму, як аграрні розписки, може суттєво збільшити обсяги інвестицій

в аграрний сектор України. Для середнього та малого товаровиробника цей інструмент дасть змогу легкого доступу до фінансів, потрібних для ведення бізнесу [2].

Прийнятий Верховною Радою Закон України «Про аграрні розписки» [3], що набув чинності з 2013 р., мав на меті створення нового інструменту кредитування сільськогосподарських товаровиробників, заставою для якого стане новий урожай.

Метою проекту «Аграрні розписки в Україні», який упроваджується IFC (членом Групи Світового банку) в партнерстві зі Швейцарською Конфедерацією, є поліпшення доступу до фінансових та матеріально-технічних ресурсів для малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників. При цьому партнерами виступили органи державної влади (Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство юстиції України), приватний сектор (учасники аграрного ринку) та міжнародні організації.

Згідно із законодавством [3], аграрна розписка являє собою товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах; боржником за нею є особа, яка видає аграрну розписку для оформлення свого зобов'язання здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених умовах, а кредитором – фізична чи юридична особа, яка надає грошові кошти, послуги, поставляє товари, виконує роботи як зустрічне зобов'язання за договором, за яким боржник за аграрною розпискою видає їй аграрну розписку, наділяючи правом вимагати від нього належного виконання зобов'язань, а також фізична чи юридична особа, яка отримала права кредитора за аграрною розпискою від іншого кредитора за аграрною розпискою у спосіб, не заборонений законом.

Існують товарні та фінансові аграрні розписки.

Згідно зі ст. 3 Закону України [3], товарна аграрна розписка – це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника за аграрною розпискою здійснити поставку узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк поставки якої визначені аграрною розпискою.

Відповідно до ст. 5 Закону України [3], фінансова аграрна розписка – це аграрна розписка, що встановлює безумовне зобов'язання боржника сплатити грошову суму, розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості.

Розрахунок за товарною аграрною розпискою здійснюється виключно поставкою тієї кількості продукції, яка зазначена в аграрній розписці, а

за фінансовою – виключно у безготівковій формі в національній валюті, але може прив'язуватися до курсу гривні до іноземної валюти на дату виконання.

Заставою за аграрною розпискою виступає майбутній урожай певного виду сільськогосподарської продукції, вирощений на певній земельній ділянці, а не сама земельна ділянка. Розмір застави повинен бути не меншим за розмір зобов'язання за аграрною розпискою.

У разі недостатності зібраного врожаю для повного погашення за рахунок такої сільськогосподарської продукції зобов'язань боржника за аграрною розпискою предметом застави за аграрною розпискою стає майбутній урожай будь-якої іншої сільськогосподарської продукції, що вирощується або буде вирощуватися боржником за аграрною розпискою на земельній ділянці, на якій до цього вирощувалася сільськогосподарська продукція, майбутній урожай якої був предметом застави за аграрною розпискою, до повного виконання зобов'язань боржника за аграрною розпискою, якщо інше не встановлено за домовленістю сторін аграрної розписки.

Нині аграрні розписки можна використовувати у восьми областях України, оскільки зараз запроваджується пілотний проект із відпрацювання технології введення в обіг такого цінного паперу (Полтавська, Харківська, Черкаська, Вінницька, Тернопільська, Хмельницька, Миколаївська та Сумська), при цьому Вінницька та Полтавська області лідирують за кількістю виданих розписок.

Станом на вересень 2016 р. у Реєстрі зареєстровано 60 аграрних розписок (23 – товарних та 37 фінансових аграрних розписок). Середній розмір зобов'язань за однією аграрною розпискою становить близько 3 млн. грн. Укладені аграрні розписки, як зазначають керівники Проекту IFC «Аграрні розписки в Україні», дали змогу сільгоспвиробникам залучити понад 189 млн. грн., що суттєво поповнило їхні обігові кошти [4].

За оцінками експертів [5], застосування аграрних розписок значно спрощує доступ сільгоспприємств до кредитних ресурсів та здешевлює їхню вартість, а нотаріальне посвідчення аграрної розписки та предмету застави забезпечує прозорість їх обігу й нівелює недобросовісне закладання боржником одного і того ж майбутнього врожаю декільком кредиторам.

За даними Департаменту агропромислового розвитку Вінницької обласної державної адміністрації [6], за перше півріччя 2016 р. сільськогосподарські підприємства Вінниччини уклали 24 аграрні розписки на суму 48,2 млн. грн., що становить 5,2% від загальної суми залучених кредитних ресурсів (рис. 3). При цьому частка кредитних ресурсів, отриманих від реалізації механізму аграрних розписок на сільськогосподарських під-

приємствах областей, що задіяні у пілотному проєкті «Аграрні розписки», у загальній структурі залучених кредитних ресурсів станом на серпень 2016 р. становила лише 3,0%.

Станом на 25.01.2018 спостерігається збільшення кількості аграрних розписок до 207, з них 81 – товарних, 126 – фінансових. Завдяки використанню аграрних розписок аграріями залучено понад 1,4 млрд. грн. Упродовж 2015–2017 рр. спостерігається зростання їх рівня використання з 11 (60 млн. грн.) до 110 (750 млн. грн.) відповідно. Впродовж 2015–2016 рр. традиційними культурами, майбутній урожай яких перебував у заставі за аграрними розписками, є : кукурудза – 100 розписок (260,000 т), соняшник – 42 розписки (11,000 т), пшениця – 38 розписок (26,000 т) та ін. Серед аграріїв, які видавали аграрні розписки, найбільша частка припадає на середні господарства (53%), малі господарства (36%), великі господарства (10%) і агрохолдинги (1%) [7].

Таким чином, дуже зацікавлені в такому фінансовому інструменті найбільш обмежені в доступі до кредитних ресурсів малі та середні підприємства аграрного сектору.

Аграрна розписка є гнучким інструментом для учасників аграрного ринку, що характеризується певними особливостями функціонування, разом із тим як кредитори, так і боржники в процесі впровадження та використання аграрних розписок стикаються з певними проблемами (табл. 1).

Таким чином, незважаючи на переваги аграрних розписок, застосування такого фінансового інструменту не набуло масового характеру через наявність проблем, що потребують негайного вирішення.

Постійні правові та організаційні реформи, відсутність виваженої, дієздатної стратегічної

державної аграрної політики в розрізі фінансової підтримки існуючих та особливо новостворених агроформувань вимагають пошуку нових підходів до їх функціонування. Середні та малі організаціїні форми аграрних підприємств вимушені постійно боротися за виживання в конкуренції з великими підприємствами. І передбачувано, що шанси у них мізерні. Як результат – порушення балансу розвитку аграрного сектору економіки, соціальні проблеми, пов'язані із занепадом українського села, втрата зацікавленості інвесторів та ін. З часом ці чинники можуть серйозно впливати на національну безпеку країни [9, с. 31–32].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, аграрні розписки є специфічним фінансовим інструментом системи небанківського кредитування для найбільш обмежених у доступі до кредитних ресурсів підприємств малого і середнього бізнесу.

Основними перевагами такого фінансового інструменту є швидкість оформлення аграрної розписки (для укладення угоди за нею для кредиторів достатньо перевірки документів та виїзду в поле) таможливість кредитора здійснювати моніторинг діяльності боржника щодо предмета застави (кредитор має право перевіряти весь процес вирощування майбутнього врожаю, при цьому в разі порушення технології виробництва продукції кредитор може зафіксувати таке порушення шляхом складання акту та вимагати від боржника усунути такі порушення, а в разі бездіяльності боржника щодо усунення порушень передбачено можливість кредитора доростити врожай та можливість страхування предмету застави).

Відсутність чіткого механізму функціонування нового інструмента кредитування, низький рівень інформованості щодо переваг такого інструменту для аграріїв, незначна кількість обізнаних нота-

Таблиця 1

Характеристика аграрної розписки

Особливості фінансового інструменту	Переваги фінансового інструменту	Проблеми використання фінансового інструменту
<ul style="list-style-type: none"> – безумовне зобов'язання; – право кредитора на моніторинг урожаю, затверджене на рівні закону; – реєстрація розписок нотаріусом у Реєстрі аграрних розписок; – особлива процедура стягнення; – предмет застави – майбутній урожай; – прив'язка майбутнього врожаю до конкретної земельної ділянки; – гнучкість у визначенні ціни; – зобов'язання, забезпечення та їх реєстрація в одному документі 	<ul style="list-style-type: none"> – можливість швидкого залучення кредитних ресурсів; – швидкість оформлення; – можливість кредитора здійснювати моніторинг діяльності боржника щодо предмета застави; – надають кредиторам більше гарантій та повноважень; – можливості аграріїв планувати свою діяльність в обсягах вирощеної с.-г. продукції, розподіливши з кредитором ризики ціноутворення 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність чіткого механізму функціонування; – відсутність інформаційної підтримки для широкого впровадження аграрних розписок; – обмежене коло нотаріусів, підключених до Реєстру аграрних розписок; – випадки nereєстрованості прав на земельну ділянку малими і середніми підприємствами; – недостатньо відпрацьована єдина практика щодо роботи з документами для оформлення аграрних розписок; – відкритим залишається питання подвійного оподаткування ПДВ під час залучення до участі в розрахунках третьої особи

Джерело: узагальнено автором на основі [1; 2; 5]

ріусів, підключених до Реєстру аграрних розписок, nereєстрованість прав на земельну ділянку малими і середніми підприємствами – всі ці проблеми стримують широке розповсюдження такого фінансового інструменту як альтернативи банківському кредитуванню. Тому нині потребує вдосконалення механізм дії аграрних розписок, зростання інформаційної підтримки для широкого впровадження їх в обіг для підвищення рівня фінансування потреб агропромислового виробництва через швидке джерело залучення кредитних ресурсів, насамперед, малими та середніми підприємствами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Правдюк Н.Л. Аграрні розписки як альтернативна форма кредитування сільськогосподарських підприємств: обліковий аспект. Облік і фінанси. 2016. № 4 (74). С. 69–79.
2. Тимків І. Аграрні розписки – чого варто очікувати сільгосптоваровиробнику. URL: <https://latifundist.com/blog/read/296-agrarn-rozpiski--chogo-varto-ochkuvati-slgosptovarovirobniku>.
3. Закон України «Про аграрні розписки». № 5479-VI від 06.11.2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>.
4. Омеляненко О. Карта кредитування: аграрні розписки працюватимуть ще в чотирьох областях. URL: <http://www.agravery.com/uk/posts/author/show?slug=karta-kredituvanna-agrarni-rozpiskipracuvatimut-se-v-cotiroh-oblastah>.
5. Кривошей М. Чотири перешкоди для малого та середнього агробізнесу самостійно скористатися аграрними розписками. URL: <http://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=cotiri-pereskodi-dla-malogota-serednogo-agrobiznesu-samostijno-skoristatisaagrarnimi-rozpiskami>.
6. Офіційний сайт Департаменту агропромислового розвитку Вінницької облдержадміністрації. URL: <http://www.vin.gov.ua>.
7. Муляр О. Аграрні розписки в Україні: нові можливості. URL: <http://agroconf.org/sites/default/files/muliar.pdf>.
8. Оформили перші аграрні розписки на Хмельниччині. URL: <http://www.dairynews.com.ua/news/oformiliDpershDagrarnDrozpiskiDnaDkhmelnichchin.html>.
9. Мамалига С.В. Аграрні розписки в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Агросвіт. 2017. № 9. С. 30–34.

REFERENCES:

1. Pravduk N.L. (2016). Agrarni rozpisky yak alternatyvna forma kredyтуvannia silskogospodarskikh pidpryyemstv: oblikovyi aspect. Oblik i finansy. № 4 (74), pp. 69-79 (in Ukrainian).
2. Tymkiv I. Agrarni rozpisky – chogo varto ochikuvaty silgosptovarovyrobnyku. [Elektronyi resurs]. Rezym dostupu: <https://latifundist.com/blog/read/296-agrarn-rozpiski--chogo-varto-ochkuvati-slgosptovarovirobniku>.
3. Zakon Ukrainy "Pro agrarni rozpisky" № 5479-VI від 06.11.2012 р. ». [Elektronyi resurs]. Rezym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>.
4. Omelyanenko O. Karta kredyтуvannia: agrarni rozpisky pracuvatymut she v chotyryoh oblastiakh. [Elektronyi resurs]. Rezym dostupu: <http://www.agravery.com/uk/posts/author/show?slug=karta-kredituvanna-agrarni-rozpiskipracuvatimut-se-v-cotiroh-oblastah>.
5. Kryvoshey M. Chotyry pereshkody dlya malogo ta seredniogo agrobiznesu samostijno skorystatysia agrarnymy rozpyskamy. [Elektronyi resurs]. Rezym dostupu : <http://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=cotiri-pereskodi-dla-malogota-serednogo-agrobiznesu-samostijno-skoristatisaagrarnimi-rozpiskami>.
6. Oficynyi sayt Departamentu agropromyslovogo rozvytku Vinnyckoi oblдержадministracii. [Elektronyi resurs]. Rezym dostupu : <http://www.vin.gov.ua>
7. Mulyar O. Agrarni rozpisky v Ukraini: novi mozhlyvosti. [Elektronyi resurs]. Rezym dostupu : <http://agroconf.org/sites/default/files/muliar.pdf>.
8. Oformyty pershi agrarni rozpisky na Hmelnychyni.[Elektronyi resurs]. Rezym dostupu : <http://www.dairynews.com.ua/news/oformiliDpershDagrarnDrozpiskiDnaDkhmelnichchin.html>.
9. Mamalyga S.V. (2017). Agrarni rozpisky v Ukraini: problemy ta perspektuvu rozvytku. Agrosvit. № 9, pp.30-34.

FINANCIAL INSTRUMENT FOR SUPPORTING AGRARIANS

The article analyses the problems of the circulation of agrarian receipts that can become a domestic agribusiness precisely as a financial instrument that will promote the development of production and marketing of agricultural products will open up new opportunities for the rapid and effective attraction of credit resources to agro-industrial production. The essence and types of agrarian receipts are determined; features, advantages, and problems faced by debtors and lenders are highlighted.

It has been established that agrarian registration is a commodity distribution document, which fixes the unconditional obligation of the debtor, which is secured by a pledge, to carry out the supply of agricultural products or to pay cash in the conditions specified therein. There are commodity and financial agrarian receipts. The calculation of the agricultural agrarian order is carried out exclusively by the delivery of the quantity of products indicated on the agrarian receipt, and in financial terms – exclusively in the cashless form in the national currency but may be tied to the hryvnia exchange rate to the foreign currency at the date of execution.

It is concluded that in case of solving existing problems (absence of a clear mechanism of functioning, lack of information support for the wide introduction of agrarian receipts, limited range of notaries connected to the Register of agrarian receipts, cases of unrecognized rights to land plot for small and medium enterprises) when using agrarian receipts, they can become for domestic agricultural business an effective financial tool for the development of agro-industrial production through the rapid attraction of credit resources on acceptable conditions for farmers.